

på humanvetenskaperna poängteras starkare i Europa än i USA. Även om de medel som ställs till humanvetares förfogande på överstatlig europeisk nivå är små, för att inte säga obefintliga relativt sett, finns här i alla fall en läpparnas bekännelse och flera formella uttalanden om humanioras värde i olika forskningssammanhang. Trots att utfästelser ännu inte resulterat i konkreta resurser är det i Europa idag svårt att hävda att humanvetenskaperna är irrelevanta för att komma till rätta med de utmaningar som forskning ofta mobiliseras för att lösa.

Humanities World Report 2015 är den första i sitt slag och innehåller flera värdefulla observationer och analyser om tillståndet för humanvetenskaperna i världen. Vissa svagheter kan skönjas. En är att intervjumetoden kan lämna rum för en hel del tillfälligheter även om workshops anordnats för att undvika de värsta. Med tanke på projektets karaktär av pionjärbete och de begränsade resurserna som funnits till förfogande är det ändå positivt att inte den bästa metoden har blivit den godas fiende. Sammantaget kan det alltså konstateras att *Humanities World Report 2015* är ett viktigt första steg för att bredda vår kunskap om humanvetenskapernas karaktär och värde globalt, vad som för oss samman och kanske också skiljer oss åt.

Lunds universitet

THOMAS KAISERFELD

Anna Maria Forssberg & Karin Sennefelt (red.), *Fråga föremålen: Handbok till historiska studier av materiell kultur* (Lund: Studentlitteratur 2014). 245 s.

Hösten 2011 bjöd Anna Maria Forssberg (Armémuseum) och Karin Sennefelt (Uppsala universitet) in till konferensen "Historiker och materiell kultur – samarbete mellan universitet och museer". De hade noterat att det ökade intresset för historisk forskning omkring materiell kultur inte motsvarades av en ökad tillströmning av forskare till museernas stora föremålssamlingar. Hur kom det sig och vad kunde man göra åt saken? På konferensen möttes representanter från de två världarna, goda exempel redovisades och forskarna fick titta in i flera föremålsmagasin. Initiativtagarna deklarerade att målsättningen med konferensen också var att den skulle leda fram till en publikation, som på ett konkret sätt skulle kunna fungera som en handbok för den som ville börja forska på museiföremål. Nu är boken här.

Valet av de elva medförfattarna speglar ämnesområdets tvärvetenskapliga karaktär men även konferensens ambition att öka samarbetet mellan universitet och museer. De flesta har sin bas inom universitetsvärlden, men fyra

av författarna är disputerade forskare verksamma vid museer. Anna Maria Forssberg, Jonas M. Nordin, Fredrik Svanberg och Ulrika Torell kan därför sägas stå med ett ben i varje läger.

Boken inleds med en introduktion av ämnesområdet materiell kultur som tvärvetenskapligt forskningsområde i historiska studier. Forssberg och Sennefelt beskriver tre faser eller inriktningar. Den tidiga forskningen var föremålsnära och handlade om kartläggning, ursprung och spridning. Därefter började man se föremål som tecken på något större, på till exempel status, samhällsförändring, klass- och genusföreställningar. De senare årens forskning utgår i stället från antagandet att människa och föremål interagerar, vi både formar och formas av tingen. En del forskare vill till och med upplösa gränsen mellan människa och ting. Behovet av att kombinera olika typer av källmaterial – text, bild och föremål – gäller generellt vid studier av materiell kultur. Faserna/inriktningarna representerar visserligen olika utvecklingssteg inom forskningen men samexisterar samtidigt, menar Forssberg och Sennefelt. Boken har en tematisk disposition där bidragen sorteras in under rubrikerna: "Mötet med det materiella", "Föremål som konsumtion", "Samlandets logik" samt "Föremål skapar världen". I det avslutande kapitlet "Handbok" presenteras dels en guide till olika museisamlingar, dels en handledning till föremålsundersökningar.

Boken ska inspirera fler att genomföra studier av föremål och Forssberg och Sennefelt bjuder på flera övertygande skäl till varför det är viktigt: Föremål väcker nya frågor och ger svar på andra saker. Föremål kan ställa gamla sanningar på huvudet. Föremål ger forskaren en möjlighet att komma nära de historiska personernas vardagliga liv. Ingen som stiger in i ett föremålsmagasin kan låta bli att häpna och förundras över de dolda skatter som ligger där och väntar på att bli undersökta. Men hur gör man?

Det finns olika sätt och artikelförfattarna visar på den bredd vad gäller teori, metod och källmaterial som studier med utgångspunkt i föremålen kan ha. Teoretiska perspektiv har hämtats från bland andra vetenskapsteoretikern Bruno Latour, antropologerna Daniel Miller och Igor Kopytoff, historikern Jan de Fries och sociologen Erving Goffman. Hur man har gått till väga, alltså val av metod, framgår i flera av studierna, dock inte i alla. Med tanke på att ett viktigt syfte med boken är att visa hur man kan gå till väga när man forskar på föremål, hade ett mer genomgående fokus på metodfrågor varit välkommet. Samtliga studier tar sin utgångspunkt i det materiella, men alla har inte undersökt själva föremålen.

En genomgång av artikelbidragen utifrån vilken roll föremålen har spelat i undersökningarna visar att författarna närmar sig föremålen på olika sätt. Sju av elva artikelförfattare har närstuderat föremål. Otto Sibum återskapar ett föremål för att kunna genomföra ett av fysikens mest berömda expe-

riment – bestämmandet av den mekaniska värmeekvivalenten. Metoden blottlägger ”gesternas kunskap”, vilket ger en helt ny bild av den vetenskapliga process som ledde fram till den historiska upptäckten. Likt en detektiv visar Gunnar Almevik hur gamla spikhål och förslitningar i golvet berättar om de historiska människorna och hur de levde i den kulturhistoriskt intressanta gården Örnäs. Marie Ulväng visar hur undersökningar av bevarade dräkters skärningar, material, slitage och återbruk berättar om förändrade konsumtionsvanor under industrialismen. Ulrika Torell har undersökt en rad olika föremål med sockeranknytning och visar hur dessa bidrar till förståelsen av varför vi under 1800-talet plötsligt kom att bli storkonsumenter av socker. Karin Tetteris och Martin Markelius har undersökt en tygprov-samling respektive en uniform, och visar hur några till synes oansenliga tygbitar kan berätta om en tidigare okänd produktionshistoria respektive hur man går till väga för att säkerställa om en uniform är autentisk. Otto Fischers tolkning av det oväntade fyndet av Strindbergs sista sopor i Kungl. bibliotekets arkiv ger ett nytt perspektiv på litteraturvetenskapens traditionella tolkning av kopplingen mellan författares liv och verk.

För Gudrun Andersson fungerar föremålen mer som ett komplement. Undersökningen vilar huvudsakligen på bouppteckningsmaterial, men mötet med några av föremålen ger henne en fördjupad förståelse för hur ledande personer i Arboga manifesterade social och ekonomisk status under 1700-talet. För Fredrik Svanberg och Jonas M. Nordin ligger fokus på att kartlägga nätverk, kontakter och sammanhang. Föremålen spelar här en viktig roll, men det är oklart om några undersökningar av själva föremålen har genomförts. För Svanbergs del handlar det om tillkomsten av de historiska samlingarna av mänskliga kvarlevor och hans resultat sätter den svenska rasbiologiska forskningen i ett nytt perspektiv. Jonas M. Nordin visar hur fynden från arkeologiska utgrävningar i Sápmi respektive Philadelphia avslöjar kontakter mellan koloniserare och urbefolkning som inte framgår i det skriftliga källmaterialet. Orsi Husz är tydlig, hon har inte undersökt några föremål. Det beror på att av NK:s två alternativa jubileumsgåvor, syetuiet och puderdosan, finns bara syetuiet bevarat. Text och bild ligger i stället till grund för studien som belyser genussambivalens i början av 1900-talet.

Visst går det bra att studera materiell kultur utan att undersöka själva föremålen. Med tanke på hur skeva och icke representativa museisamlingar ofta är, så hade det varit förödande för forskningen om man bara utgick från de föremål som finns bevarade. Forskningsfrågorna kan också leda till val av andra källor. Men om föremålen finns bevarade är det bra att undersöka dem, oavsett vilka forskningsfrågor man har, annars finns en risk att man missar något viktigt. Föremålen kan, precis som Forsberg och Sennfelt poängterar i inledningskapitlet, dessutom leda till bättre forskningsfrågor.

Det finns många fördelar med att inkludera museiföremål som källmaterial i studier av materiell kultur. Det visar den här boken många goda exempel på. Det avslutande kapitlets guide till museisamlingarna och inte minst Karin Tetteris beskrivning av en konkret metod, är utmärkta inslag. Jag är övertygad om att *Fråga föremålen* kommer att bidra till en ökad tillströmning av forskare och studenter till museisamlingarna, i synnerhet om den blir flitigt använd som kurslitteratur. Men det är svårt och tar tid att etablera nya typer av källmaterial i forskarmiljöerna, så mer behöver göras. Ett ökat samarbete mellan museer och universitet är angeläget.

Föremål är en speciell sorts källa. Forskaren kan behöva andra och ofta praktiska kunskaper för att kunna tolka föremålet. Antingen besitter forskaren dessa själv eller så måste hen förvärva dem alternativt ta hjälp av expertis. Almekvist samarbetade till exempel med en kunnig snickare för att bättre förstå och tolka timmerkonstruktioner och spår av verktyg. Marie Ulväng uppmanar alla som studerar historiska dräkter att "textilbada". Ett frekvent umgänge med det nya källmaterialet är ett bra sätt att bygga på den egna kompetensen. Men har man inte kunskapen själv behöver man inledningsvis sannolikt ta hjälp, och här står museernas intendent, antikvarier och konservatorer till förfogande. Men hur tillgängliga är museisamlingarna? Stora satsningar görs på att digitalisera museisamlingar, men det är inte alltid så lätt att ta nästa steg och göra ett besök i föremålsmagasinet. Graden av tillgänglighet skiftar mellan museerna, men generellt kan sägas att samlingarna ofta ligger på annan och mer otillgänglig plats än själva museet och intendenterna. Det krävs en helt annan framförhållning och planering än ett vanligt arkivbesök, vilket också tas upp i bokens handboksdel.

Boken *Fråga föremålen* har inte ambitionen att förklara hur det kommer sig att så få tycks ha tid med eller intresse för föremålen i museernas enorma samlingar. Jag tror ändå att det kan vara värt att stanna upp lite vid den frågan. Museer och forskningsmiljöer har utvecklats till skilda världar där man, mycket förenklat, kan säga att föremålen har hamnat i den ena och de teoretiska perspektiven i den andra. *The great divide* kallar den brittiska dräkthistorikern Lou Taylor avståndet mellan museer och akademi (*The study of dress history*, Manchester/New York 2002, s. 64–65). Det är en tudelning som båda parter, och i förlängningen hela samhället, förlorar på. Museerna behöver forskarnas förmåga att problematisera museiföremålen utifrån nya och intressanta perspektiv. För vad ska vi med kostnadskrävande museisamlingar till om vi inte använder dessa för att öka vår kunskap och förståelse om dåtid, samtid och framtid? Och forskare som studerar materiell kultur behöver museernas föremålssamlingar både för att utmana gamla sanningar, hitta nya och kanske oväntade svar och för att stimulera till nya frågor. Om forskarna dessutom i större utsträckning tog respektive gavs möjligheten att

presentera ny forskning i utställningsformat skulle betydligt fler människor få möjlighet att ta del av resultaten. Boken *Fråga föremålen* överbryggar klyftan mellan forskarvärlden och museivärlden och i den meningen har den sin allra största förtjänst.

Sörmlands museum

ANNA HEDTJÄRN WESTER

Peter Aronsson & Lizette Gradén (red.), *Performing Nordic Heritage: Everyday Practices and Institutional culture* (Farnham: Ashgate 2013). 364 s.

Min läsning av *Performing Nordic Heritage: Everyday Practices and Institutional culture* blev perfekt tajmad med Micheal Booths mörka artikel "Dark lands: The grim truth behind the 'Scandinavian miracle'" som publicerades i *The Guardian* den 27 januari 2014. Booth har tröttnat på idén om Norden som ideal och poängterar istället mer problematiska sidor hos de nordiska länderna, som rasism och vapenexport. Att det finns en konceptualisering av Norden som inte stämmer överens med, utan snarare döljer, idéer och praktiker i Norden uppmärksammas också av antologin i fråga. Det görs genom en synnerligen mer nyanserad och djuplodande diskussion kring "Norden" där både praktiker och idéer i såväl nutid som dåtid kontextualiseras och diskuteras utifrån politik, geografi och historia. Antologin syftar till att nagelfara skapandet av nordiskt kulturarv i perspektivet att kulturarv är performativt. Det är en kulturell praktik om tidigare kulturella praktiker som görs och utförs kontinuerligt genom handlingar där det förflutna används för nutida ändamål. De olika kapitlen behandlar hur nordiska platser och kulturarv skapats, framförts och använts, både i vardagsliv och institutioner inom och utanför Norden, och diskuterar konsekvenser av detta. Som läsare får man ta del av hur idéer kring Norden och en transnationell identitet skapat utrymme för förhandling av förståelser kring samhörighet och använts i skapandet av samarbeten och konsensus. Men här finns också dubbelheten. Flera kapitel visar hur användandet av det nordiska också lett till konflikter och till utestängande och döljande av grupper, praktiker och historier.

De olika kapitlen, och särskilt redaktörerna Aronssons och Gradéns introduktion och avslutning, väjer inte för att ställa svåra frågor kring exempelvis kopplingar mellan kulturarv och främlingsfientlighet. Introduktionen frågar: När är kulturarvet en positiv kraft och när utnyttjas det för att motivera, eller dölja, destruktiva krafter, som diskriminering och förtryck? I skuggan av samhörighet och inkludering smyger exkludering och utanförskap runt.